

What is the real deal about a beard? Do we grow our beards because of קבלה or מנהג or is it actually הלכה?

Is there a difference between picking, trimming and shaving?

Must one stop a picking habit?

There are many more questions that can be asked and א"ה they will be covered in this סוגיא.

Before being מעיין in the פוסקים it is necessary to be clear in the פסוקים and מאמרי חז"ל that touch on this topic. From a superficial reading it will be difficult to get a clear perspective; however the פוסקים will be מפלפל in their meaning.

• תורה שבכתב:

ויקרא פרק ים פסוק כז
לא תקפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך:

רש"י

פאת זקנך. סוף הזקן וגבוליו. והן חמש שתיים בכל לחי ולחי למעלה אצל הראש שהוא רחב ויש בו שתי פאות, ואחת למטה בסנטרו מקום חבור שני הלחיים יחד:

אבן עזרא¹

וטעם להזכיר לא תקפו פאת ראשכם כמעשה הגוים, להיות מובדלים מהם, ואחר ששער הראש והזקן לתפארת נברא אין ראוי להשחיתו.

רבינו בחיי

¹ ד' תתמ"ט (1089), A great תלמיד חכם, his influence was felt widely both during his lifetime and after his פטירה. He was well versed in many different חכמות, he was a poet, מדקדק, פרשן בתנ"ך, philosopher, linguist, astronomer and physician. He spent the first fifty years of his life in Spain and North Africa, and the rest of his life he wandered throughout Europe, mainly in Italy, but also in France, England, and other places. He was apparently in close contact with ר' יהודה הלוי, whom he mentions frequently in his פירושים. He was evidently in contact with רבינו תם as shown by certain תוספות in which he is mentioned [for example, ד"ה, ראש השנה יג. ד"ה, [דאקריבו נפטר in circa (1164) (apparently in London)].

He is most famous for his פירוש on תורה. The אבן עזרא, similarly to רש"י, explains the פסוקים according to פשט. However, his style is totally different than רש"י; he is opposed to using מדרשים or any form of interpretation that is not explicitly derived from the words themselves. In other words, רש"י approaches the פסוק as one trying to understand how the תורה wants him to understand these words in its most פשוט form (and the תורה leaves hints and clues for one to realize its intentions), while the אבן עזרא explains the פסוק as the human mind would most likely translate and understand it.

טעם האסור כדי שלא יבטל הסימן שהקב"ה רשם במין הזכר כדי להבדילו ממין הנקבה, כי העושה כן הפך השם הוא עושה, כמי שזורע כלאים, ובכל מה שעשה במעשה בראשית כתב בהם "למינהו".

• הלכה:

משנה מסכת מכות פרק ג משנה ה [מכות דף כ.].
הקורח קרחה בראשו והמקיף פאת ראשו והמשחית פאת זקנו והשורט שריטה אחת על המת חייב שרט שריטה אחת על חמשה מתים או חמש שריטות על מת אחד חייב על כל אחת ואחת על הראש שתיים אחת מכאן ואחת מכאן ועל הזקן שתיים מכאן ושתיים מכאן ואחת מלמטה רבי אליעזר אומר אם נטלו כולו כאחת אינו חייב אלא אחת ואינו חייב עד שיטלנו בתער ר' אליעזר אומר אפילו לקטו במלקט או ברהיטני חייב:

חוספתא מסכת מכות פרק ג הלכה ז
והמקיף פאת זקנו של חברו שניהם חייבין במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם מזידין אבל אם היו שניהם שוגגין שניהם פטורין, אחד שוגג ואחד מזיד שוגג פטור ומזיד חייב. וחייב עליו חמש שתיים מיכאן ומיכאן ואחת למטה ר' אלעזר אומר אם נטלן כולן כאחת אינו חייב אלא אחת מגביה ונוטל מגביה ונוטל חייב על כל אחת ואחת ואינו חייב עד שיטלנו בתער נטלו במספריים וברהיטני פטור רבן שמעון בן גמליאל אומר משום ר' אלעזר ליקטו במלקטות הרי זה חייב:

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף פד עמוד א
אמר רבי יוחנן: אנא אשתיירי משפירי ירושלים. האי מאן דבעי מחזי שופריה דרבי יוחנן, נייתי כסא דכספא מבי סלקי, ונמלייה² פרצידיא דרומנא סומקא³, ונהדר ליה כלילא דוורדא סומקא לפומיה ונותביה⁴ בין שמשא לטולא⁵, ההוא זהרורי - מעין שופריה דרבי יוחנן. איני? והאמר מר: שופריה דרב כהנא מעין שופריה דרבי אבהו, שופריה דרבי אבהו מעין שופריה דיעקב אבינו, שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון. ואילו רבי יוחנן לא קא חשיב ליה! - שאני רבי יוחנן, דהדרת פנים לא הויא ליה.

רש"י

אישתיירי. נותרתי⁶.

שופרי. זיהרורי⁷ תוארו וקירון פניו.

מבי סילקי. כשיוצא מבית האומן, שהוא צהוב ממראה להב האש.

בי סילקי. בעלותו מן האש.

פרצידי. גרעינין.

ונהדר ליה כלילא. יסובבנהו שפה לפיו סביב של ורד אדום.

זיהרורי. דנפקי מיניה על פני הארץ.

² fill it up

³ a red רימון

⁴ and place it

⁵ בין שמש לצל

⁶ from the remaining

⁷ shine

מעין. ולא הכל⁸.

הדרת פנים. זקן.

שו"ת הרמב"ם סימן רמד

...ומותר לו לגלח הפאות כולן⁹ במספרים וכך עושים אנחנו תמיד, רצה לומר, נגלח פאתי הראש במספרים, לפי שלא נאסר אלא השחתה של תער ולא צווינו לגדל הצדעים, כמו שחושב ההמון, אלא הנזיר הוא אשר צווה לגדל השער, ולכן אם גלח, ביטל מצות עשה ועבר על מצות לא תעשה ואין הדבר בפאות כך, אלא הוא מצות לא תעשה לבד, ולפיכך אינו חייב לגדלן, אלא אסורה עליו ההשחתה לבד.

שו"ת מן השמים סימן לו¹⁰

ועוד שאלתי על המשחיתים זקנם במספרים אם אסור או אם מותר כי יש מהחכמים אומרים שלא אסרה תורה כי אם בתער.

והשיבו: לא תשחית אמרה תורה, בכל דבר שיש בו השחתה, ואל המשחיתים תאמר איה מלככם וציר מעוזכם, אשר במצוה הקלה לקיים אותה שכחתם.

תרומת הדשן¹¹ סימן רצה

שאלה: האם יש נידוד איסור לגלח פאת הזקן במספרים או לאו?

תשובה: יראה דיש מקום להחמיר¹² אלא שאין העולם נזהרין בדבר. כתב בגיליון בתוספות בריש מסכת שבועות וז"ל: יש נזהרין כשמספרים במספריים שאין עושין בתחתון כלום אלא בעליון¹³, כי חוששין שאם יעשו כלום בתחתון שמא יארע שלא יחתוך זוג העליון אלא בתחתון והוא כמו תער עכ"ל. והנה קשה מאד להיות נזהר בדבר זה, אמנם נראה דנכון ליזהר שלא יספר פאת הזקן במספריים שהוא חדוד¹⁴ מאד, דליכא למיחש שיחתוך התחתון ולא העליון אלא כשהוא חדוד מאד, אבל אם אינו חדוד אי אפשר לתחתון בלי דבוק העליון, הנראה לעניות דעתי כתבתי.

⁸ not totally, just similar.

⁹ The word כולן seems to imply even הזקן פאות. The רבי wrote a תשובה disproving this implication quoted in ספר הדרת פנים (הארה 82) סח. pg. זקן

¹⁰ from Marvege, France, lived in the twelfth-thirteenth centuries. Very little is known about him. He was one of the תוספות בעלי. He was evidently a מקובל and used to ask שאלות חלום from a range of topics that were left in doubt by the גדולי ישראל of his time. The תשובות that he would receive מלמעלה was made into a ספר called שאלות ותשובות מן השמים.

¹¹ was born in Regensburg, Germany in ה'ק"נ (1390), and served as ב"ד of Vienna-Neustadt, Austria. The ישיבה which he established was recognized as a major center of learning, and many שאלות were referred to him. His תרומת הדשן served as an important מקור for הלכות and מנהגים among אשכנזים. His ספר תרומת הדשן was the first of its kind, it is written in a שאלה ותשובה format yet the שאלות were written by himself not from שואלים. Many מחברי ספרים throughout history followed this style like the שאגת אריה and others. He was נפטר in ה'ר"כ (1460).

¹² The בית יוסף in his בית בדק quotes this תרומת הדשן using the word אסור.

¹³ Scissors have an upper blade and a lower blade if the lower blade is sharp it can cut similarly to a תער.

¹⁴ sharp

שו"ת צמח צדק חלק יו"ד סימן צ"ג¹⁵

שיטת רב בשער הגוף (ובית השחי ובית הערוה בכלל)

אמר רב: מיקל אדם כל גופו בתער. מיתיבי: המעביר בית השחי ובית הערוה - הרי זה לוקה? הא בתער, הא במספרים. והא רב נמי בתער קאמר?! כעין תער.

...כתב בשטה מקובצת "דאף במלקט ורהיטני אסור דבמספרים דוקא נקט תלמודא". לפי זה עולה הפסק דהמעביר שער בית השחי ובית הערוה בתער היה לוקה מדאורייתא משום לא ילבש גבר. ואעפ"כ מותר להעביר שם השער במספרים אף כעין תער. ומיהו במלקט ורהיטני אסור.

בהלשון כל גופו אין נכלל שער הראש והזקן

...ולהעיר שבכלל גופו אינו כלל הראש והזקן כיון דאיכא בהו לאו מיוחד בפני עצמו משא"כ בשער כל גופו. וגם בלאו הכי בפ"י גופו אין הראש בכלל... והיינו דרב מיירי רק בגופו ולא בראש וזקן^{16, 17}.

שיטת ר' יוחנן שאסור בהעברת שער בית השחי ובית הערוה במספרים אף שלא כעין תער

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: המעביר בית השחי ובית הערוה - לוקה. מיתיבי: העברת שיער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים! מאי לוקה נמי דקאמר? מדרבנן. תוס': ר' יוחנן אף במספרים אסור ומשמע דרבי יוחנן פליג אדרב.

...וצריך להבין אם רק במספרים כעין תער אסור ר' יוחנן או אף במספרים שלא כעין תער אסור. ולכאורה מלשון התוס' שכתבו ר' יוחנן אף במספרים אסור ולא פירשו דוקא כעין תער משמע דר' יוחנן אסור בכל ענין¹⁸... וכן מוכרח יותר ממה שמתרץ¹⁹ גבול יש לו. ופירש"י כיון שגדל יותר ממה שאדם יכול לסובלו נושר מאליו. והרי זהו ודאי כשגדל הרבה. וא"כ למה הוצרך לזה הלא עדיפא הוה ליה לתרץ, דיטלנו במספרים שלא כעין תער, דזה יוכל לעשות אף כשאינו גדל כל כך ואם כן אין כאן שום נדנוד צער... ומדלא משני הכי שמע מינא דבאמת במספרים בכל ענין אסור.

וכן ההלכה ששער בית השחי ובית הערוה אסור אף במספרים שלא כעין תער

איכא דאמרי, אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: המעביר בית השחי ובית הערוה - לוקה משום (דברים כב) לא ילבש גבר שמלת אשה. מיתיבי: העברת שיער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים? הוא דאמר כי האי תנא, דתניא: המעביר בית השחי ובית הערוה - הרי זה עובר משום, לא ילבש גבר שמלת אשה.

¹⁵ The original תשובה is over 7 דפים (כא אותיות) long. One must learn the entire תשובה for a proper understanding of שיטת הצ"צ. Here we only quote the יסודות of the שיטה's broken up in sections, titled, with quotes from the גמרא to give the reader a clearer understanding.

¹⁶ The צ"צ (in אות א) brings a series of ראיות to prove this point.

¹⁷ Therefore the היתר that רב gave, that one may use מספרים כעין תער for כל גופו does not necessarily apply to הזקן. With this point clarified the צ"צ will later prove that שער הזקן is more חמור and even using מספרים would be אסור.

¹⁸ The צ"צ (in אות ב) brings a series of ראיות to prove this point. Here only one is being mentioned.

¹⁹ In the גמרא quoted on the top of pg. 6

וכתב התוס' משמע נמי הכא דמדרבנן נמי אסור אף במספרים בבית השחי ובבית הערוה אבל בשאר האברים לא מצינו איסור עכ"ל. לפ"ז נלע"ד דמשמע דאף במספרים אפילו שלא כעין תער אסור כמ"ש חזייה דלא מגלח משמע דאינו מגלחם כלל... ולפ"ז לענין הלכה לגירסא זו הנה לרב המעביר שער בית השחי ובית הערוה בתער

מהאחרונים שהתירו:

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קנט אשר שם פניו נגד מגולחי הזקן, לא ידעתי מה הרעש הגדול הזה, לכו נא ונוכחה אי משום... מה שרמז לספרי מקובלים שכתבו שלא להושיט ידים בדקני כלל, אין לי עסק בנסתרות, אבל מהם ומהמונם הותרה הרצועה לגמרי בכל ארץ אטלי' שכל חכמיה מגולחי זקן ונתלים באילן גדול ר' מנחם עזרי' בעל עשרה מאמרות אבי המקובלים שהוא היה מגולח מבלי השאיר שערה א', וכן העיד עליו היש"ר מקאנדיא באילים שלו²⁰, והיה אומר שעפ"י חכמי המקובלים אין חוץ לארץ ראויה לכך, ומה אאריך במה שאין לי יד ושם בו²¹.

אבל²² אבותינו הנהיגו עצמם כן על צד ההכרח הגדול ולא מקור משחת ח"ו אלא בקדושה יתירה, והוא בימי גזירת תתנ"ו, והרועים וכדומה התירו גדוליהם להמכתתים רגליהם לשנות מלבוש ולגלח זקנם שלא יכרום האויבים כי אז כבר גלחו הגוים זקניהם עפ"י מעשה ממלך פולין א' שהי' סריס כמבואר בספרי הימים והתירו חז"ל שהיו בימים ההם לעשות כן, ולהיות גלוח הזקן דבר שאי אפשר להשתנות והיו נכלמים מאוד האנשים ההמה בשובם לביתם, על כן נשתרבו המנהג שלא לגדלו כלל רק סימנא בעלמא שזה יגולח ויגדל בקוצר זמן

²⁰ In cutting his זקן. Rather in the הקדמה it mentions that the מפאנו it doesn't mention anything about the ספר אילם In חתם סופר writes, שו"ת באר עשק, the זקן cut his יש"ר מקנדיא ואנא נפשי דרשתי וחקרתי היטב הדק האיך הנהיג הרמ"ע מפאנו וידעתי על נכון כי כל ע"ש היה...מסתפר בדיקני'...וכך נהג עד סוף ימיו וכל תלמידיו אחריו נמי.

The next הארה will discuss the באר עשק.

²¹ The חתם סופר in this paragraph mentions two points: 1. A שמועה that the מפאנו shaved his זקן. 2. That ע"פ קבלה in ע"ש קבלה it isn't to have a זקן ראו' חוץ לארץ.

In response to the first point: שו"ת דברי יוסף סי' כה in his ר' יוסף אירגאס (The תשובה mentions this in the beginning of his חתם סופר) is at length the עדות of the באר עשק מוכיח (תשובה

אני חקרתי על זה ממוהר"ר בנימין הכהן והשיב לי וז"ל: דברי הבעל עשק אין ראוי לסמוך עליהם כי כבר התעשקו עמו בעלי ההוראה מכמה תשובות שבאו שם דלא כהלכתא. ואני ראיתי במנטובה צורת הרמ"ע זלה"ה והוא בזקן מלא על כל גדותיו עכ"ל.

The פסק on writes that it's ברור that the חתם סופר did not see this תשובה for he would never have based his פסק on the באר עשק over the דברי יוסף who was known to be ובנסתר (The דברי יוסף disproves the באר עשק from other points as well ע"ש).

In response to the second point: The חילוק between חו"ל and א"י is mentioned by the באר עשק. The דברי יוסף who was a great מקובל writes וז"ל:

איך מלאו לבו לעשות חילוקים מבסרתו במאי דלא גמר ולא סביר...הלא זה הדבר אשר נצטערתי עליו כל ימי על קצת אנשי דורינו, הקופצים ללמוד עניני הקבלה, וכל אחד שראה בה מעט מתפאר בה...ומקשים ומתרצים וכמה פעמים יצאו חוץ מן השטה האמיתי...הלא הוא אמר דעדיף בחוצא לארץ למגלח לה ואח"כ...אמר והרוצה להחמיר לעצמו...תע"ב עכ"ל. והסתירה מבוארת דמאי חומרה ומאי תע"ב שייך על מי שעושה מה דלא עדיף...הלא מצוה זו הוא חובת הגוף היא וידוע דכל שהוא חובת הגוף אין חילוק בין א"י וחו"ל ובין אויר טמא לאויר טהור...

ע"ש. קבלה of יסודות does not agree with the סברת הבאר עשק דברי יוסף The

²² The חתם סופר is explaining that there is no reason to חוקות הגוים

שבן לילה היה ורק אך מופלגי תורה היושבים בביתם הם מגדלים אותו, ואותן שלפני גזירה ההיא שברחו לארץ פולין לא באו לכלל זה.

והנה זה ברור ונכון כי אילו היה תחלת מנהגו באיסור היה משום חוקי הגוים, אבל אחר שכבר נהגו ישראל לגלח, תו אין בו שום נדנוד ופקפוק כלל אפילו ריח איסור אין בו...

Circumstantial/ Scientific evidence - אומדנא

1. Mr. Bergman is sick. He cannot move or speak. His wife wants a divorce, yet we cannot discern if he is willing to give one.

Can a Polygraph (or some other electronic device which might gauge his reactions) be used to find out if he is willing to grant his wife a גט?

2. Mr. Friedberg from Antwerp was in the diamond business. He often had to travel internationally, specifically to New York.

He was in Manhattan on Sep. 11th 2001. His DNA was recognized from an undistinguishable limb at Ground zero. He has not been heard from since.

Is his wife an עגונה?

Do we always need עדים to prove something according to the תורה? Or can we also פסק'ן based on what seems likely to have happened – בתר אומדנא?

• על פי שנים עדים יקום דבר:

דברים פרק יט פסוק טו

לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת בכל חטא אשר יחטא על פי שני עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר:

ספרי דברים פרשת שופטים פיסקא קפח

לא יקום עד אחד באיש, אין לי אלא לדיני נפשות לדיני ממונות מנין תלמוד לומר לכל עון, לקרבנות מנין תלמוד לומר ולכל חטאת למכות מנין תלמוד לומר בכל חטא אשר יחטא, להעלות לכהונה ולהוריד מן הכהונה מנין תלמוד לומר לכל עון ולכל חטאת

רמב"ם הלכות עדות פרק ה הלכה א

אין חותכין¹ דין מן הדינין על פי עד אחד לא דיני ממונות ולא דיני נפשות, שנאמר לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת ומפי השמועה למדנו שקם הוא לשבועה כמו שביארנו בהלכות טוען.

¹ We don't decide

• שיטת הראשונים:

רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כ הלכה א

אין בית דין עונשין באומד הדעת אלא על פי עדים בראיה ברורה, אפילו ראוהו העדים רודף אחר חברו והתרו בו והעלימו עיניהם או שנכנסו אחריו לחורבה ונכנסו אחריו ומצאוהו הרוג ומפרפר והסייף מנטף דם ביד ההורג הואיל ולא ראוהו בעת שהכהו אין בית דין הורגין בעדות זו ועל זה וכיוצא בו נאמר ונקי וצדיק אל תהרוג...

רמב"ם הלכות סנהדרין פרק כד הלכה א,ב

(א) יש לדיין לדון **בדיני ממונות** על פי הדברים שדעתו נוטה להן שהן אמת והדבר חזק בלבו שהוא כן אף על פי שאין שם ראיה ברורה ואין צריך לומר אם היה יודע בודאי שהדבר כן הוא שהוא דן כפי מה שיודע, כיצד הרי שנתחייב אדם שבועה בב"ד ואמר לדיין אדם שהוא נאמן אצלו ושדעתו סומכת על דבריו שזה האיש א חשוד על השבועה יש לדיין להפוך השבועה על שכנגדו וישבע ויטול הואיל וסמכה דעתו של דיין על דברי זה, אפילו היתה אשה או עבד נאמנים אצלו הואיל ומצא הדבר חזק ונכון בלבו סומך עליו ודן, ואין צריך לומר אם ידע הוא עצמו שזה חשוד...וכן כל כיוצא בזה שאין הדבר מסור אלא ללבו של דיין לפי מה שיראה לו שהוא דין האמת, **אם כן למה הצריכה תורה שני עדים שבזמן שיבואו לפני הדיין שני עדים ידון על פי עדותן אע"פ שאינו יודע אם באמת העידו או בשקר.**

(ב) כל אלו הדברים הן עיקר הדין אבל משרבו בתי דינין שאינן הגונים ואפילו היו הגונים במעשיהם אינן חכמים כראוי ובעלי בינה הסכימו רוב בתי דיני ישראל שלא יהפכו שבועה אלא בראיה ברורה, ולא יפגמו שטר ויפסידו חזקתו בעדות אשה או פסול וכן בשאר כל הדינין ולא ידון הדיין בסמיכת דעתו ולא בידיעתו כדי שלא יאמר כל הדיוט לבי מאמין לדברי זה ודעתי סומכת על זה...ואעפ"כ אם העיד אדם נאמן בדבר מכל הדברים ונטתה דעת הדיין שאמת הוא אומר ממתין בדין ואינו דוחה עדותו ונושא ונותן עם בעלי דינין עד שיוודו לדברי העד או יעשו פשרה או יסתלק מן הדין.

מרדכי² מסכת קידושין פרק האומר [רמז תקלא]

אם עד רואה דבר מוכיח ונראה יכול להעיד ונדון **כאילו** ראה גוף המעשה כדאמרי' בגיטין ובקדושין וב"ה אומר הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה.

² מרדכי, an ARAIINIKEL of the RAABI"ה, was one of the great RABINIM of ASHKENAZ (Germany) at the end of the period. Born in ALPIM ה' (1240), R. Mordechai was killed in קידוש ה' ה"ח (1298) with his wife (daughter of R. Yechiel of Paris) with their five children in Nuremberg, Germany. R. Mordechai was a TLMID of the מוהר"ם מרוטנברג, as was his relative the RA"ש and his brother-in-law, the רמ"ך, author of the הגהות מיימנית on the רמב"ם.

שו"ת שבוח יעקב³ חלק ג סימן קמב

אע"ג דמבואר בש"ע ח"מ סימן ט"ו (והוא מרמב"ם פ' כ"ד מהל' סנהדרין דין ב') וזה לשונו "אבל משרבו בתי דינים שאינם הגונים ואפילו ה' הגונים במעשיהם כראוי ובעלי בינה הסכימו רוב בתי דינים שבישראל שלא יהפכו שבועה אלא בראיה ברורה ולא יפגמו שטר..."

מ"מ האריך בתשובת מהר"מ אלשיך והוציא כן בתשובת הרא"ש ומהרי"ק ושאר פוסקים דהיכא דאיכא אומדנה טובא ולבו של הדיין שלם בדבר והוא מומחה בדורו ומוחזק איש ישר שאינו נושא פנים אם לבו שלם בדבר מותר לדון ע"פ האומדן אף בזמן הזה...

ואדרבא נ"ל דעכשיו יותר יש לדון ע"פ האומדן דהרי הסכמת האחרונים דהאינדנא לית דידיע למידן דין תורה אפילו בימי אמוראים מצינו כן בירושלמי מכ"ש האידנא אם הראשונים כפתחו של אולם וכו' רק שצריך כל דיין להיות מתון בדין בכל מאמץ כחו לדין דין אמת ואם רואה שהדין מרומה יכול לדון ע"פ האומדן ... רק שיהא כוונתו לשם שמים להוציא הדין לאמיתו ולהציל עושק מיד עושקו ע"ז נאמר ויראת מאלקיך כנ"ל

שו"ת מנחת יצחק⁴ חלק א סימן א⁵

והנה האחרונים הוסיפו לומר דכהיום הזה ... ע"י המצאות החדשות שבעולם התלגרף והטעליפאן מתוקנים ובכל מדינה ומדינה עיר ועיר יוצאים מכתבי עתים למכביר⁶, ובהם ידובר על כל המקרים אשר יתהוו בעולם בכל עת ובכל שעה, ושערי התבל פתוחים לפני כל אשר על ידי זה כתבו דהוי אומדנא גדולה המוכחת ועדיפא כחזקה דאתי' מכח סברא דעדיפא מרוב ומהני אף להוציא ממון...

שו"ת אגרות משה אבן העזר חלק ד סימן צח

הנה חולה שאינו יכול לדבר ואף לא להרכין ראשו ולרמוז באופן אחר ומכירין כוונתו לגרש אשתו ע"י המכונה פאליגראף (גלאי שקר) שרושמת דפיקות לבו וכדומה, ג"כ אם באותה שעה בדקוהו בענינים אחרים וראו שהשיב נכון בידיעה והבנה במה שהשיב ותיכף שאלוהו אם רוצה ליתן גט לאשתו, יש לסמוך על זה, כמו שהשיב חתני הרה"ג מוה"ר משה דוד טנדלר שליט"א בשמי, אך בכל מגרש צריך לעשות באותה השעה גם בדיקות אחרים ולא לסמוך לעולם על מה שבדקו פעם אחת איזה חולה.

³ was born in ש"ל (1670) in Prague. He was the רב in various קהילות, in Prague, Ansbach (Bavaria), Worms, and Metz (Germany). He also wrote the חק יעקב and תורת השלמים. He was נפטר (1733) תצ"ג in נפטר.

⁴ was born in Poland in תרס"ב (1902). He was the ר"י in Munkatch, Hungary, and later as דיין in Rumania for 20 years. In תש"ח (1948) he moved to England, and became אב"ד of Manchester. In תש"ל (1970) he moved to א"י and became אב"ד of the עדה החרדית in ירושלים. He was a noted פוסק, and his שו"ת deal with contemporary, technological, social, and economic issues. He was נפטר (1989) תשמ"ט in נפטר.

⁵ An excerpt from a תשובה that deals with עגונות whose husbands were sent to the concentration camps and not heard from after the מלחמה.

⁶ profusely

What is DNA⁷: DNA contains the genetic instructions used in the development and functioning of nearly all living things. DNA is often compared to a set of blueprints, like a recipe or a code, since it contains the instructions that construct the cells that make up the parts of the body. This genetic information is often called genes. All the cells forming the body contain the same DNA - half from the father and half from the mother. Although 99.9% of human DNA sequences are the same in every person, enough of the DNA is different to distinguish one individual from another. Identical twins have the same DNA. Siblings and parents have similar DNA.

The DNA looks like a tightly wound coil called a Double Helix. In order to see a DNA coil through a microscope it has to be magnified some 30,000 times. If you would spread out and unwind each DNA coil it would be 2 meters long, making trillions of meters of DNA in a human. Imagine traveling to the moon thousands of times, your DNA is longer!

Scientists can use DNA found in blood, skin, saliva, hair, or body parts to identify a matching DNA of an individual. This process is called DNA profiling or "genetic fingerprinting". In DNA profiling, specific areas of DNA are compared between people. DNA profiling is used to solve crimes and identify victims of accidents/terrorism. It can also be used to determine **יוחסין**.

There are two ways to confirm identity from DNA. 1. To compare it to a DNA sample that belongs to the person in question. 2. To compare it to a DNA sample that belongs to family members. The former will be more accurate having a one in ten billion chance of error, while the latter has a one in a million chance of error. Statistically they would both be considered a positive test result and treated as a **ודאי**. However, that doesn't mean that **ע"פ הלכה** it would be. This is one of the issues the **פוסקים** have to deal with.

Another issue is that while DNA profiling is usually an extremely reliable technique for identifying a matching DNA, there are some other considerations to think about:

- Identification can be complicated if the scene is contaminated with DNA from several people.
- Laboratory error is possible and recent studies show that it is more common than previously thought.
- While it's possible to use DNA profiling to **prove** a genetic relationship, it can't be used to **disprove** a genetic relationship with 100% certainty. There have been several cases of DNA profiling that falsely "proved" that a mother was unrelated to her children.
- DNA evidence can be faked. For example, a criminal may plant fake DNA samples at crime scenes.
- Scientists can actually create a sample of DNA matching any known genetic profile.

Based on the above concerns, the **פוסקים** that discuss the use of DNA in **הלכה** give specific **תנאים** to consider a DNA test result scientifically valid.

⁷ Deoxyribonucleic acid

No פסק הלכה can be concluded from the תשובות you are about to learn since every situation varies and not all פוסקים agree with the תשובות from these תשובות.

תשובה⁸ שיצא מבי"ד של הרב שמואל ואזנר⁹

אודות בדיקת הדנ"א...

יש להקדים בזה הקדמה יסודית:

א. כל בדיקת זיהוי¹⁰ יש לה השלכות הלכתיות רבות, שאם לא נעשית כדין בזמנה הרי זה בחזקת מעוות לא יוכלו לתקון... כל בדיקה מעין זו חייבת להיעשות בשיתוף בית דין המוסמך לכך, ולא על ידי חוקרים או מומחים בלבד.

ב. בדיקת דנ"א – אף שלפי הסטטיסטיקה הינה בירור גמור, מ"מ מבחינה הלכתית אין לדון בו ממש כודאי, אלא יש לדון האם הוא רוב גמור או רוב סתם, או בגדר סימן מובהק או סימן בינוני או גרוע.

ג. בדיקת דנ"א – כדי שתהיה אמינה, מצריכה תנאים רבים, כמו: מעבדות מיוחדות, מומחים מוסמכים, כמות האתרים שבודקים בנעדר וכו'¹¹. על כן אין לדון בכל נושא זה אלא על פי בית דין חשוב, או על פי גדולי הדור שבררו לעומק אם התנאים נתקיימו, וכן כל נושא לגופו; ואין לעשות השוואות בין פסק לפסק, וכל נידון הוא ספציפי לנידון שלפניו. (וצריכים מאד להיזהר שהמעבדה אמינה ועושה עבודה מדוייקת ומבוקרת בקפדנות ושתשובתה מבוססת על בדיקה מספר של הרבה אתרים, כי כבר היו מקרים שאנשים ישבו בבית סוהר במשך כמה שנים כאנסים וכו' עקב אי זהירות בבדיקה, בדיקת מספר קטן של אתרים או טעות בפיענוח של התוצאה)

ד. כשעושים בדיקת דנ"א יש להזהר מניוול המת, על כן יש לעשות הבדיקה ע"י ליחה (כגון צואת האף והאוזן) היוצאת מגופו. ואם אין אפשרות אחרת, יש לשאול רב מוסמך שיורה האם אפשר לעשות בדיקה זו.

⁸ This תשובה was written after the World Trade Centre bombings

⁹ Rabbi Shmuel HaLevi Vosner was born in Vienna, Austria, in תרע"ג (1913). He learnt in ישיבת חכמי לובלין, where he became a תלמיד מובהק of Rabbi Meir Shapiro. He arrived in א"י in תרצ"ט (1939) and settled in ירושלים. Later he became the רב of the Zichron Meir section of בני ברק (named after Rabbi Meir Shapiro), where he established לובלין חכמי, and heads it until this day. Rabbi Vosner is considered one of the preeminent פוסקים of today, and his בי"ד is renown throughout the world. His שו"ת is called שו"ת הלוי; to date, ten חלקים have been published.

¹⁰ identity

¹¹ The testing is performed in a series of labs etc. therefore needing proper השגחה

1. **עגונה:** על דבר השאלה האם אפשר להתיר עגונה מכבלי העיגון על סמך בדיקה זו? – התרת עגונה ניתנה לבית דין מוסמך בלבד, כפי ראות עיניו בנידון שלפניו. מ"מ באופן כללי יש להבדיל בנידון זה בין בדיקת דנ"א, שיש התאמה בגוף האדם מעצמו לעצמו, לבין התאמה בין גוף האדם הנעדר לבין הוריו וצאצאיו. בדיקה בגוף האדם מעצמו לעצמו הינה יותר מגדר סימן בינוני, וקרובה לסימן מובהק. אמנם אין לסמוך אך ורק על בדיקה זו, אלא אם כן יש רגלים לדבר וצדדים נוספים עפ"י הלכה. אבל בדיקת דנ"א, שבה נעשית התאמה בין גוף הנעדר ובין הוריו או צאצאיו, אינה יותר מסימן בינוני בלבד.

סיכום: לסיכומו של ענין אנו חוזרים שוב ומדגישים שכל הנכתב לעיל הוא באופן כללי מאד, ואסור בהחלט לדון עפ"י זה אלא כל נושא חייב להיות נידון לגופו של ענין ע"י בית דין מוסמך.

תשובה¹² מהגרז"נ גולדברג¹³

בדיקת DNA נראה שנחשבת כסימן מובהק, שהרי כאמור לעיל הסיכוי¹⁴ למציאת אדם בעלי סימני זיהוי¹⁵ דומים הוא אחד מתוך עשרה בליון. אלא שיש מי שטוען, שהבדיקות לא נעשו בכל האנשים שחיו מאז ימות האדם הראשון, ואין להקיש ממספר האנשים שנבדקו אל כלל האנושות¹⁶.

לענ"ד אעפ"כ סומכין על זה. תדע, שהרי סומכין על טביעת עין¹⁷ מכח ההנחה שאין פרצופיהן של אנשים דומים זה לזה. ומנין לנו זאת? וכי נסעו בכל העולם ובדקו את כל האנשים וראו שאין שני אנשים דומים?! אלא על כרחך שסמכו על כך שרואים הרבה אנשים, ומתוכם לא נמצאו שנים דומים. אין זה אלא שכך ברא הקב"ה את בריותיו, שיהיו פרצופיהם שונים זה מזה.

עוד יותר ראייה יש מטביעת עין בכלים, שעל פיה מחזירים אבידה לתלמיד חכם. הרי שאין לחשוש שמא יש עוד כלי שדומה לכלי שלו. אצל בני אדם נחשב הדבר לדבר מופלא עוד יותר, וכמו שאמרו בסנהדרין לז"א "לפיכך נברא אדם יחידי וכו' להגיד גדולתו של הקב"ה – שאדם טובע כמה מטבעות בחותם אחד, כולם דומים זה לזה; ומלך מלכי המלכים הקב"ה טבע כל אדם בחותמו של אדם הראשון, ואין אחד דומה לחבירו." יש בכך גדולה מיוחדת, שכן כולם באו מאדם הראשון, ועם זאת אינם דומים זה לזה. אבל חפצים שלא נעשו בחותם

¹² Regarding an עגונה from 9/11

¹³ משפחה His father came from a Lubavitch אוירבאך is the son in-law of ר' שלמה זלמן זלמן נחמיה גולדברג ר' (1932) תרצ"ב He is known for his חריפות therefore referred to as הגרז"נ, which is also the ר"ת of his name. He is the current עורך ראשי of תלמודית אנציקלופדיה תלמודית which has 28 חלקים to date.

¹⁴ the possibility

¹⁵ identity

¹⁶ People were claiming that the DNA statistics aren't accurate since they don't calculate everyone since אדם הראשון

¹⁷ claim based on appearance